

Nederland beter maken

Door de crisis. Naar een nieuwe toekomst.

D66

Mr. Hans

van Mierlo

Stichting

De coronacrisis laat zien hoe kwetsbaar we zijn. Onze vrijheid, onze gezondheid, onze welvaart, ons leven. In een paar weken tijd raakte alles wat we normaal vonden ineens onbereikbaar. Een kop koffie met collega's op werk. Met je teamgenoten naar de voetbaltraining. Een biertje in de kroeg. Met je geliefde uit eten. Samen naar het museum. Op bezoek gaan bij ouders of opa en oma.

Veel van deze dingen kunnen gelukkig binnenkort weer - misschien wel iets anders dan we gewend waren. Het zijn de dingen die het leven kleur en zin geven. Het is fijn dus dat we die weer kunnen oppakken. Maar met de langzame heropening van de samenleving zijn we er niet. De crisis is dieper. Er is veel meer aan de hand. De coronacrisis was en is eerst en vooral een gezondheids crisis. Met duizenden doden, nog veel meer zieken, dramatische taferelen op IC's en in verpleegthuizen en onwaarschijnlijk veel hardwerkende mensen in de zorg die zoveel goed werk hebben verricht.

2

Dat de gezondheids crisis ook de economie hard raakt, kan niemand verbazen. De overheid heeft het inkomen van bijna twee miljoen mensen grotendeels overgenomen. Tienduizenden bedrijven worden gestut en gesteund. Europa springt met honderden miljarden bij om overal op ons continent medisch en economisch steun te verlenen. Het is ongekend. En tegelijkertijd weten we ook: het zal niet genoeg zijn om een economische crisis af te wenden. Niet ieder bedrijf zal de crisis overleven. Niet iedere baan zal behouden blijven. Die realiteit zien wij onder ogen. Je kunt niet garanderen dat niemand z'n baan kwijtraakt. Je kunt je wel je uiterste best doen om dat zoveel mogelijk te voorkomen en anders mensen helpen naar een andere baan.

De crisis legt nog iets anders bloot: de groeiende ongelijkheid tussen mensen. Wie een vaste baan heeft, heeft minder zorgen dan de flexwerker of zzp'er. Het maakt voor kinderen een wereld van verschil of je wel of niet thuis een rustige plek hebt om te leren, met ouders die je kunnen helpen met je opdrachten. Ondanks de grote inzet van ouders en leraren zal het thuisonderwijs gevolgen hebben voor de ongelijkheid tussen leerlingen.

Laten we eerlijk zijn: ook voor de coronacrisis was er werk aan de winkel. Scheidslijnen in Nederland namen toe. Tussen arm en rijk. Tussen opleidingsniveaus. Tussen mensen met Nederlandse wortels en mensen met een andere achtergrond. Internationale vrije markten creëerden welvaart, maar ook monopolistische superbedrijven met grote overwinsten, ongrijpbaar voor democratische controle. En veel te vaak betaalden mens, natuur en klimaat de prijs voor een hyper-efficiënte wereldeconomie. In de wedstrijd om de laagste prijs, spelen de kosten van milieuvervuiling en klimaatverandering nauwelijks een rol. Zo gaan private winsten ten koste van publiek kapitaal.

Zijn dit allemaal nieuwe inzichten? Nee. Zoals gezegd, ook voor de coronacrisis was er volgens ons al veel werk te doen. Maar deze crisis drukt ons ook met de neus op de feiten over politieke keuzes die de afgelopen jaren zijn gemaakt.

Deze crisis leert ons dat het loont om te investeren in een robuuste samenleving. Een sterke, vrije samenleving. Een samenleving die tegen een stootje kan. Waarin mensen gezond zijn en de zekerheid hebben dat zij er na een tegenslag weer bovenop kunnen komen. Waarin mensen en bedrijven niet bij het minste of geringste door hun financiële buffers raken. Waarin we niet afhankelijk zijn van één bedrijf of één land voor essentiële producten als geneesmiddelen. Dit is misschien niet altijd efficiënt of goedkoop, maar geeft ons wel de zekerheid dat we slechte tijden beter kunnen doorstaan. En zekerheid betekent vrijheid. Vrij zijn.

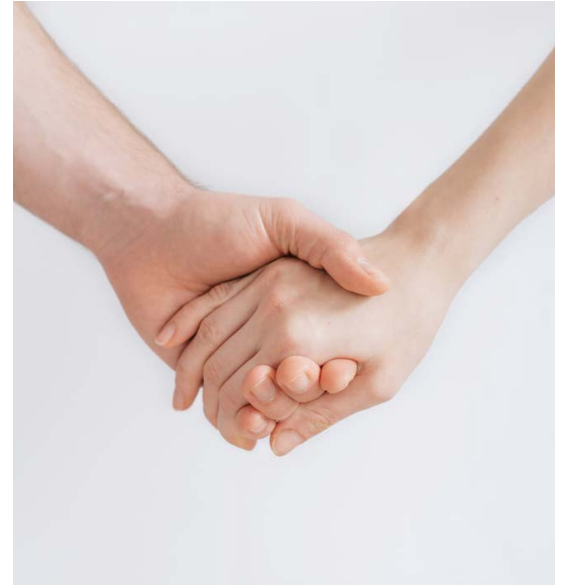
Wij geloven dat de coronacrisis het moment is om muren af te breken. Om koers te zetten naar een land waarin we opnieuw vrij, gezond en welvarend zijn. Maar zonder de fouten die in het verleden zijn gemaakt. Bij dit alles hoort ook een opdracht aan de politiek. De politiek moet weer gaan leiden. Geen onhaalbare beloftes doen. Mensen niet voor de gek houden. Je kunt niet tegen mensen zeggen 'na een gezondheids crisis en een economische crisis zal alles weer precies worden zoals voor corona'. We hadden het liefste gezien dat deze hele crisis nooit had plaatsgevonden. Maar nu ze is er is, moeten we Nederland beter maken.

Dat beter maken doen we vanuit vier stelregels voor onze samenleving:

1. We laten iedereen vrij – maar niemand vallen
2. We bouwen de economie opnieuw op – schoner en sterker
3. We vinden de overheid opnieuw uit – met vertrouwen in mensen centraal
4. We doen het samen – in Nederland en in de wereld

1. We laten iedereen vrij – maar niemand vallen

Voor de coronacrisis zagen we het al overal om ons heen: mensen, jong en oud, die om wat voor reden dan ook niet dezelfde kansen hebben op een goede opleiding, een baan of een huis. En dus op een vrij en zeker bestaan. Deze crisis vergroot die ongelijkheid. Wie het goed heeft, kan immers beter voor zichzelf zorgen dan wie het al moeilijk had. Dat is voor ons als liberalen onverteerbaar. De kans, het recht om alles uit het leven te halen, dat geldt wat ons betreft voor iedereen. Het moet niet uitmaken in welk huis je kinderbedje staat of in welke wijk je school. Alleen dan ben je echt vrij.

Wij geloven in een samenleving waarin we gelijke gevallen gelijk behandelen, maar mensen die op achterstand staan extra kansen bieden. Waarin we iedereen vrij laten, waarin mensen die er hard voor werken ook goed mogen verdienen, maar niemand laten vallen. Daarom hebben we op weg uit de coronacrisis een belangrijk doel: hoe de wereld van de toekomst er ook uit ziet, wij zorgen ervoor dat we mensen meenemen in die verandering. We bereiden iedereen erop voor.

De beste voorbereiding op verandering is goed onderwijs: dé motor voor ontwikkeling. Maar deze motor hapert. De schoolprestaties van Nederlandse kinderen dalen in internationaal perspectief. En juist op de plekken waar goed onderwijs het hardst nodig is, is het lerarentekort het grootst. En slaat de coronacrisis het hardste toe. In wijken en gezinnen waar kinderen niet zonder problemen maanden thuisonderwijs kunnen volgen. Waar kinderen zich op school aan elkaar optrekken, is er in een onrustig huishouden in een moeilijke buurt veel minder kans op succes. Het opleidingsniveau van ouders is nog altijd de beste indicatie om te bepalen welk onderwijs een kind gaat volgen en wat hij later gaat verdienen. De kansenongelijkheid begint al bij de jongste kinderen. Daarom moeten we meer investeren in goed en voor iedereen toegankelijk onderwijs en kinderopvang. Zonder financiële drempels.

In deze crisis wordt pijnlijk duidelijk hoe groot de risico's zijn voor mensen zonder vast contract. Tegenover die risico's zou een hogere vergoeding moeten staan, maar op de arbeidsmarkt is flexibele arbeid juist goedkoper. Mensen die nu hun baan verliezen, moeten we helpen. Niet alleen met inkomenssteun, maar ook met om- en bijscholing en het vinden van een nieuwe baan. Voor werkgevers moet het aantrekkelijker worden om mensen een vast contract te bieden.

Werknemers moeten zoveel als mogelijk kunnen werken op de manier die hen het beste past, waarbij flexwerkers en zzp'ers beter beschermd worden tegen risico's die zij zelf niet kunnen dragen, zoals arbeidsongeschiktheid. Die bescherming moet niet afhangen van het type contract dat iemand heeft.

We realiseren ons ook dat een vrije samenleving begint bij een goede gezondheid. Alleen als je gezond bent, kun je doen en laten wat je wilt, op het moment dat je dat zelf wil. Goede, toegankelijke en betaalbare zorg is letterlijk van levensbelang. Niet vaak zijn we daar zo van doordrongen als nu. Maar gezondheid is meer dan 'niet ziek zijn'. Voor een gezonde samenleving is meer nodig dan alleen goede zorg. Niet voor niets leven mensen met een lager inkomen 15 jaar korter in goede gezondheid. Onderwijs, goede arbeidsomstandigheden, het tegengaan van armoede en schulden, een schone leefomgeving, gezond en veilig voedsel, een goede luchtkwaliteit en zelf gezond leven zijn minstens zo belangrijk voor de fysieke én geestelijke gezondheid van Nederland. Vooral dat laatste verdient meer aandacht. Investeren in zorg moet meer en meer ook investeren in een gezond leven worden. Geen beter medicijn tegen ziektes dan voorkomen dat mensen überhaupt ziek worden.

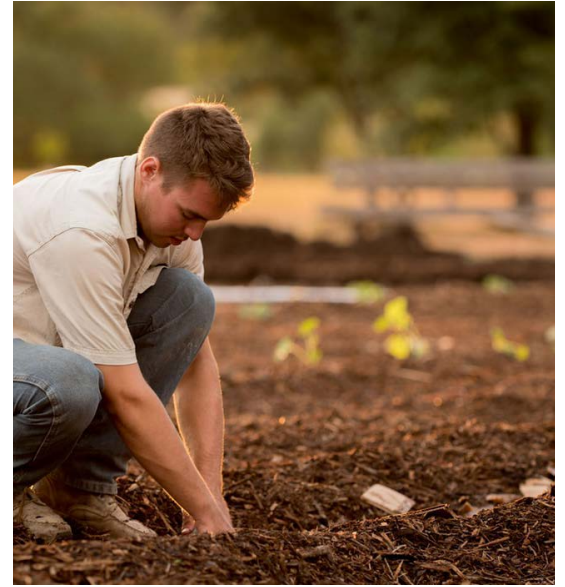
In deze tijd missen we de ontspanning van een avondje bioscoop, het samen lachen om een cabaretier, het luisteren naar een muzikant of het genieten van een toneelspeler. Zij – en al die mensen die met hen werken achter de coulissen – geven ons leven kleur. En dat niet alleen. Kunst en cultuur versterken onze democratie, onze beschaving, ons gevoel van vrij zijn. Waar zouden we zijn zonder kunst en cultuur als spiegel, die ons confronteert met de mooie en minder mooie kanten van onszelf en onze samenleving? We missen het extra in deze tijd van onvrijheid, de kunst als spiegel én de kunst als ontspanning. Maar bij alle keuzes die we nu maken, mogen we niet vergeten dat kunst en cultuur meer zijn dan dat. Ze zijn het fundament van onze beschaving. Steun in crisistijd aan kunst en cultuur is voor ons dus een no-brainer. Net als investeringen in kunst en cultuur na de crisis.

Het is moeilijk een betaalbare woning te vinden. Nog een nawee van de vorige crisis, toen de woningbouw volledig stilviel. Dat is nu geen optie. Juist nu moeten we investeren in betaalbare woningen, zodat iedereen verzekerd is van een dak boven zijn hoofd. En de crisis komt extra hard aan als je schulden hebt en je inkomen verliest. Snellere schuldhulp is nu nodig, om grotere problemen later te voorkomen. Wij willen iedereen vrij laten, maar iemand is pas echt vrij als hij niet langer bang is te vallen.

Bijzondere aandacht hebben we daarbij voor jongere generaties. In een crisis zijn zij vaak steviger de klos. Omdat jonge mensen vaak nog geen vast contract hebben. Of geen baan kunnen vinden na het afronden van hun opleiding. Laat staan een eigen huis. Dat de laatste maand 100.000 jongeren werkloos zijn geraakt, laat die kwetsbare positie van jongeren maar weer eens zien. Het is nu aan de politiek om jongeren perspectief te bieden. Dat betekent: niet blindstaren op het herstarten van de motoren van de oude economie, maar rekening houden met de belangen van de jongste generatie. Onze toekomst.

2. We bouwen de economie opnieuw op – schoner en sterker

De komende jaren zal de wereldeconomie door een crisis gaan. Ongericht de belastingen verhogen voor mensen en het mkb, bezuinigingen – zoals na de bankencrisis van 2008 te veel is gebeurd - zou een grote fout zijn. We zijn na die crisis te snel teruggekeerd naar het oude normaal. Veel belangrijker is het om nu de economie te stimuleren en te verbeteren. Met elkaar kunnen we bepalen waar we in investeren. Onze inzet is: de wederopbouw van de economie gebruiken om sterker en schoner uit de crisis te komen.

Vaak zie je dat de ene crisis de andere uit het zicht doet verdwijnen. Dat mag in de coronacrisis niet gebeuren. Juist nu is het belangrijk om ook door te pakken op de andere crisis: de klimaatverandering. Klopt KLM voor steun aan? Prima, doen we meteen even zaken om het bedrijf te verduurzamen. Maar veel liever nog verduurzamen we de hele luchtvaart. Met bijvoorbeeld een vliegtaks, BTW op vliegtickets of een accijns op kerosine, berekenen we de milieukosten van luchtvaart door. De vervuiler betaalt. En zo zullen we door moeten, schoner uit de crisis. De werkelijke prijs voor een product gaan betalen. Onze natuur beschermen door vervuiling en uitstoot meer te belasten, zodat schone producten relatief goedkoper worden. Zo maken we een eind aan vervuilende consumptie en stimuleren we het hergebruik van grondstoffen.

Ook legt de coronacrisis genadeloos bloot wat de grote gevolgen zijn van onze omgang met de natuur en dieren. Van een groter risico op verspreiding van ziektes tot een slechtere luchtkwaliteit. Dit zijn de gevolgen van de ontbossing van (tropisch) bos, waardoor wilde dieren hun leefgebied zien verdwijnen, tot de intensieve veeteelt en de handel in wilde dieren. Alleen beprijzen zal hier onvoldoende zijn, dit vraagt ook om steviger regels en ambitieuze doelstellingen. Zoals het klimaat het Parijsakkoord heeft, hebben we ook voor de natuur een internationaal akkoord nodig.

Nu zelfs reusachtige bedrijven als Booking en KLM naar de overheid keken of kijken voor hulp, staan we voor de vraag: wie helpen we? We helpen bedrijven, zodat veel werknemers nu hun baan kunnen houden. Bij bedrijven die de afgelopen jaren hun best hebben gedaan om zo min mogelijk belasting te betalen en zoveel mogelijk geld uit te keren, is dat onrechtvaardig. Maar daar laten we werknemers nu niet de dupe van worden. Wel gaan we dit rechte trekken. We zorgen dat deze bedrijven in goede tijden ook hun eerlijke bijdrage gaan leveren aan de samenleving, bijvoorbeeld door belastingconstructies nog meer aan te pakken. En we zorgen dat ze zelf een steviger financiële basis leggen en zich niet volhangen met schulden.

Investerings in de toekomst, zoals duurzame infrastructuur, betaalbare woningen, onderwijs, wetenschap en innovatie waren al voor de crisis verstandig. Daarmee zorgen we dat we in de toekomst ons geld blijven verdienen. Nu het slecht gaat met de economie zijn deze investeringen extra belangrijk. Investerings die ons in de toekomst meer welvaart opleveren, zijn juist verstandig om ook in crisistijd te doen. Leg een metro aan onder het IJmeer van Amsterdam naar Almere, zodat ze daar 25.000 woningen extra gaan bouwen. Trek de Noord-Zuid lijn door naar Schiphol. Verbind de Randstad met lightrail. Zo kan de overheid de economie op gang houden en versterken. Een goed gevuld investeringsfonds was nog nooit zo nodig.

7

Betalen we voor het verleden of investeren we in de toekomst? Dat geldt ook voor mensen en hun banen. We trekken alles uit de kast om je baan door deze crisis te slepen. Maar de wereld na corona zal er anders uitzien dan ervoor. Waarschijnlijk gaan we minder vliegen. En meer thuiswerken. We gaan in Europa meer samen investeren in geneesmiddelen, zodat we minder afhankelijk zijn van China en de VS. Al die ontwikkelingen zullen leiden tot een nieuwe economie, nieuwe banen. En tot het verdwijnen van oude banen. Dat is onvermijdelijk. Maar we kunnen dat in goede banen leiden, zolang we mensen die hun baan verliezen en zich willen omscholen goed helpen en financieel steunen. En als we de belastingen op vervuiling en kapitaal verhogen, geeft dat de ruimte om de belasting op werk te verlagen. Mensen krijgen zo meer te besteden en het wordt aantrekkelijker voor bedrijven om mensen in dienst te nemen.

Geen ander systeem dan het kapitalisme, met haar vrije markt, kan mensen zoveel vrijheid en welvaart brengen. Maar dan moeten we haar wel beteugelen. De markt is dienstbaar aan de mens, en aan de maatschappij, niet andersom. Het is een grote misvatting dat we markten met rust moeten laten. De afgelopen decennia hebben we geleerd dat dit leidt tot een niet te remmen concentratie van macht en welvaart in de handen van enkelen. Tot een economie die drijft op schulden maken om te kunnen groeien. Tot een systeem dat de aarde opeet in een angstaanjagend tempo. We moeten de kracht van de markt benutten, zonder de bijwerkingen van het ongecontroleerde kapitalisme. Alleen dan helpen markten ons om het beste uit onszelf te halen, om creatieve oplossingen te vinden en continu te innoveren.

3. We vinden de overheid opnieuw uit – met vertrouwen in mensen centraal

Als de coronacrisis iets heeft aangetoond, is het wel dat we zonder stevige publieke sector reddeloos verloren zijn. Waar zouden we nu hebben gestaan zonder de mensen die overuren draaien in de zorg? Zonder de docenten die vanuit huis hun lessen verzorgen? Zonder de agenten en de handhavers die de rust op straat bewaken? Zonder de mensen van het UWV, die zorgen dat de lonen worden doorbetaald van bijna 2 miljoen werknemers? Die mensen verdienen meer dan ons applaus. Wij moeten beter waarderen wat waardevol is. Wie waardevol zijn.

Het is sowieso tijd om de kracht van de overheid weer beter te gaan benutten. Dat klinkt misschien vreemd, want bij de overheid gaat toch ook veel fout? Zeker. Maar als liberalen met een sociaal hart geloven wij dat de overheid een actieve rol moet spelen. Om de individuele vrijheid van mensen te bevorderen en hen een duurzame toekomst te garanderen in een vrije, veilige en stabiele samenleving. Dat geloof is door deze crisis versterkt.

De overheid moet niet bang zijn om haar invloed en macht te gebruiken om mensen vrij te maken. Maar dit gaat alleen als besluiten democratisch worden genomen, macht niet misbruikt wordt en controleerbaar is. De afgelopen maanden hebben we gezien hoe groot de macht van de overheid is. Om de verspreiding van het virus te voorkomen zijn grondrechten ingrijpend ingeperkt, met soms een wankel juridische basis. Noodmaatregelen waren nodig, om de gezondheid van ons allemaal te beschermen.

Maar noodmaatregelen moeten wel kloppen. En moeten altijd democratisch gecontroleerd kunnen worden. Dat was lang niet altijd het geval. Tegelijkertijd werden informatieverzoeken van journalisten even geparkeerd en niet beantwoord. Dat kan niet. We zijn terecht scherp op bescherming van de rechtsstaat in landen als Hongarije en Polen, maar laten we ook niet blind zijn voor wat er in ons land gebeurt. Of beter gezegd: niet gebeurt wat wel moet gebeuren.

En er is meer herstelwerk te doen. Het vertrouwen van mensen in de overheid heeft een deuk opgelopen. Vooral omdat de overheid hen zelf niet vertrouwde. Mensen actief tegenwerkte. Regelingen veel te complex maakte, en dan mensen de schuld gaf als ze zich niet aan alle regels hielden. Soms zelfs vals beschuldigde. Ook wij dragen verantwoordelijkheid voor een overheid waar teveel werd bezuinigd op de uitvoering, zodat de dienstverlening er wel onder moest gaan leiden. De afgelopen jaren zagen we een kloof tussen de overheid, haar uitvoeringsorganisaties en de mensen die zij dienen. Weinig is urgenter dan het dichten van deze kloof. Met een overheid die naast mensen staat in plaats van tegenover mensen. Die een arm slaat om wie in de verdrinking komt. Die er is voor mensen die het niet kunnen bijbenen. En die opkomt voor de belangen van klanten en eerlijk concurrerende ondernemers, als de macht van enkele bedrijven te groot wordt.

Daarom moet de dienstverlening in deze crisis het begin zijn van verandering. Eén ideaal van de afgelopen decennia moet hiervoor sneuvelen: het geloof dat efficiëntie het hoogste goed is. Dat je voor een dubbeltje op de eerste rang kunt zitten. Mensen helpen die net buiten het standaardbeleid vallen is niet efficiënt. Een telefonisch loket is niet efficiënt. Persoonlijk contact in plaats van een algemene mail is niet efficiënt. Maar dat neemt niet weg, dat het wel het juiste is om te doen.

4. We doen het samen – in Nederland en in de wereld

Verantwoordelijk leiderschap betekent: verder kijken dan de Nederlandse grens. Het coronavirus treft ons hard, maar treft de minder ontwikkelde delen van deze wereld nog harder. Helpen is dan niet altijd een kwestie van voor-wat-hoort-wat. Ja, wij hebben er veel baat bij als ook elders in de wereld de schade door het virus wordt beperkt. Dat helpt onze handel, dat helpt onze ondernemers, dat helpt om grote vluchtelingenstromen te voorkomen. Maar hulp aan een ander in nood is voor ons ook een zaak van compassie en solidariteit.

10

Verantwoordelijk leiderschap betekent vooral ook: samenwerken. Binnen Nederland met andere partijen en politici. En als Nederland binnen Europa met andere landen. Niet ieder land het beste voor zichzelf laten claimen. Maar samen met elkaar het beste voor iedereen bereiken. In de Europese Unie geldt niet het recht van de sterkste, maar de kracht van eenheid. Als Zuid-Europese landen onze producten en diensten niet meer kunnen kopen, hebben tienduizenden Nederlandse ondernemers en bedrijven daar last van. Dat gaat direct over Nederlandse banen en het inkomen van Nederlandse gezinnen.

De noodzaak om internationaal samen te werken is groter dan ooit. Want er is het nodige herstelwerk te doen. Grote politieke besluiten zijn te lang blijven liggen. Nog altijd werken we gebrekkig samen tegen klimaatverandering of belastingontwijking. Nog altijd doen we te weinig aan de bescherming van de meest kwetsbare werkers van Europa: de arbeidsmigranten, platformwerkers, seizoensarbeiders. Nog altijd lijkt Europa machteloos te staan als er binnen haar grenzen politici aan de macht komen die maling hebben aan de democratie en de rechtsstaat. En nog altijd reageert Europa verdeeld op de druk van migratie aan haar grenzen.

Deze grensoverschrijdende problemen kunnen we alleen over grenzen aanpakken. Daar is samen optrekken en besluiten nemen ons enige ticket naar succes. Dat geldt ook bij handelsverdragen. De coronacrisis laat nog maar eens zien hoe Nederland handelsland afhankelijk is van zaken doen in het buitenland. Goede internationale handelsverdragen met aandacht voor eerlijke concurrentie, duurzaamheid en mensenrechten, zoals het verdrag met Canada, bieden onze ondernemers nieuwe kansen op nieuwe markten.

Al eerder hebben Europese landen laten zien na moeilijke tijden de handen ineen te kunnen slaan. Elkaar te vertrouwen. Stappen vooruit te zetten. Dat moeten we weer doen. Samen handelen, met open vizier. Niet alleen door het rietje van hard eigenbelang kijken. Van China tot de Verenigde Staten, van Rusland tot grote bedrijven, ze staan allemaal klaar om ons uit elkaar te spelen. Het prijskaartje van eenheid en kracht is niet makkelijk op de komma te definiëren, maar voor Nederland is die eenheid en samenwerking onbetaalbaar.

Als het goed gaat met Europa, gaat het ook goed met Nederland.